

Literatura

- Arranz-Otaegui, A., González Carretero, L., Ramsey, M. N., Fuller, D. Q., Richter, T. 2018: Archaeobotanical evidence reveals the origins of bread 14,400 years ago in northeastern Jordan. *Proceedings of the National Academy of Sciences USA* 115, 7925–7930.
- Baker, O. et al. 2017: Prehistory of human tuberculosis: Earliest evidence from the onset of animal husbandry in the Near East. *Paléorient* 43(2), 35–51. DOI: 10.3406/paleo.2017.5765.
- Ball, P. 2004: Mysteries of bog butter uncovered. *Nature* (2004). <https://doi.org/10.1038/news040315-5>.
- Bareš, M., Lička, M., Růžicková, M. 1981: K technologii neolitické keramiky I. *Sborník Národního muzea, řada A – Historie* 35, 137–227.
- Bárta, M. 2015: Prehistoric Mind in Context: An essay on possible roots of ancient Egyptian civilisation. In: Kristiansen, K., Šmejda, L., Turek, J. (eds.): *Paradigm Found. Archaeological Theory – Present, Past and Future*. Oxbow Books, Oxford & Philadelphia, 186–199.
- Bárta, M. 2016: *Příběh Civilizace. Vzestup a pád stavitelů pyramid*. Academia, Praha.
- Bárta, M. 2021: *Sedm zákonů. Jak se civilizace rodí, rostou a upadají*. Jota, Praha.
- Bárta, M., Turek, J. 2015: Usli. A Site on the threshold of Amun's empire – Usli. Na prahu říše boha Amona. *Pražské egyptologické studie XIV, Czech Institute of Egyptology, Charles University, Prague*, 104–114.
- Behm Blancke, C. 1958: *Höhlen, Heiligtümer, Kannibalen*. F. A. Brockhaus, Leipzig.
- Bellwood, P. 2005: *First Farmers. The Origins of Agricultural Societies*. Blackwell, Oxford.
- Beneš, J. 2018: *Počátky zemědělství ve Starém světě: pohled paleoekologie a environmentální archeologie*. Episteme, Natura, České Budějovice.
- Bergerbrant, S. 2019: Revisiting the 'Egtved Girl'. In: Ragnild Berge, R., Henriksen, M. M. (eds.): *Arkeologi og kulturhistorie fra norskekysten til Østersjøen. Festskrift til professor Birgitta Berglund*. NTNU Vitenskapsmuseet, Institutt for arkeologi og kulturhistorie og Museumsforlaget. Trondheim, 18–39.

- Bergstrom, A. et al. 2020: Origins and genetic legacy of prehistoric dogs. *Science*, 30 Oct 2020, Vol. 370, Issue 6516, 557–564. DOI: 10.1126/science.aba9572.
- Bichet, V., Emilie Gauthier, E., Massa, Ch., Perren, B., Richard, H., Petit, Ch., Mathieu, O. 2013: The history and impacts of farming activities in south Greenland: An insight from lake deposits. *Polar Record* 49(250), 1–11. DOI:10.1017/S0032247412000587.
- Binford, L. R. 1968: Post-Pleistocene Adaptations. In: Binford, S. R., Binford, L. R. (eds.): *New Perspectives in Archaeology*. Aldine Publishing Company, Chicago, 313–341.
- Bogucki, P. 1988: *Forest Farmers and Stockherders: Early Agriculture and its consequences in North-central Europe*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bolina, P., Martínek, J., Šlězár, P., Cílek, V. 2022: *Jantarová stezka*. Academia, Praha.
- Bradley, R. 1990: *The Passage of Arms: Archaeological Analysis of Prehistoric Hoards and Votive Deposits*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bradley, R. 2000: *An Archaeology of Natural Places*. Routledge, London – New York.
- Bradley, R. 2001: Orientations and origins: a symbolic dimensions to the long house in Neolithic Europe. *Antiquity* 75, 50–56.
- Brodie, N. 1998: British Bell Beakers: Twenty five years of theory and practice. In: Benz, M., van Willigen, S. (eds.): *Some New Approaches to The Bell Beaker 'Phenomenon' Lost Paradise...?*. *British Archaeological Reports, International Series* 690. Oxford, 43–56.
- Brzobohatá, H., Frolík, J., Velímský, F. 2023: Hromadné hroby jako příklad zvláštního zacházení se zemřelými ve středověku a hřbitov u kostela Všetech svatých s kostnicí v Kutné Hoře – Sedlci. *Archaeologia historica* 2023, vol. 48, 497–521. <https://doi.org/10.5817/AH2023-2-9>.
- Buchvaldek, M., Koutecký, D. 1970: Vikletice – Ein schnurkeramisches Gräberfeld / Vikletice – pohřebiště kultury šňůrové keramiky. *Praehistorica III*, Univerzita Karlova, Praha.
- Čižmář, Z. (ed.) 2008: *Život a smrt v mladší době kamenné*. ÚAPP Brno, JM ve Znojmě a MZM, Brno.
- Diamond, J. 2008: *Kolaps. Proč společnosti zanikají a přežívají*. Academia, Praha.
- Dillehay, T. D. 1995: Mounds of social death: Araucanian funerary

- rites and political succession. In: Dillehay, T. (ed.): *Tombs for the Living: Andean Mortuary Practices*. Dumbarton Oaks, Washington, DC, 281–314.
- Driscoll, A. C., Clutton-Brock, J., Kitchener, A. C., O'Brien, S. 2009: The Taming of the Cat. *Scientific American* 300, (6), 68–75. https://nsuworks.nova.edu/cnso_bio_facarticles/477.
- Bellwood, P. 2005: *First Farmers. The Origins of Agricultural Societies*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Binford, L. R. 1968: *Post-Pleistocene Adaptations*. In: Binford, S. R., Binford, L. R. (eds.): *New Perspectives in Archaeology*. Aldine Publishing Company, Chicago, 313–341.
- Bradley, R. 2001: Orientations and origins: A symbolic dimensions to the long house in Neolithic Europe. *Antiquity* 75, 50–56.
- Breasted, J. H. 1907: *Ancient Records of Egypt: Historical Documents from the Earliest Times to the Persian Conquest, collected, edited, and translated, with Commentary*. University of Chicago Press, Chicago.
- Burgert, P., Přichystal, A., Davidová, T. 2020: Nový výzkum pravěkých těžebních polí na Bílém kameni u Sázavy, okr. Benešov. *Archeologické rozhledy* 72, 349–378.
- Case, H. 1995: Irish Beakers in their European Context. In: Waddell, J., Shee-Twohig, E. (eds.): *Ireland in the Bronze Age. Proceedings of the Dublin Conference, April 1995*, 14–29.
- Clark, G. 1969: *World Prehistory*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Clarke, A. J. I., Kirkland, C. L., Bevins, R. E. et al. 2024: A Scottish provenance for the Altar Stone of Stonehenge. *Nature* 632, 570–575. <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07652-1>.
- Cohen, M. N., Armelagos, G. J. (eds.) 1984: *Palaeopathology at the origins of agriculture*. University Press of Florida, Gainesville.
- Curry, A. 2013: Archaeology: The milk revolution. *Nature* 500, 20–22. <https://doi.org/10.1038/500020a>
- Darvill, T. 2007: Towards the within: Stonehenge and its purpose. In: Barrowclough, D. A., Malone, C. (eds.): *Cult in context: reconsidering ritual in archaeology*. Oxbow Books, Oxford, 148–157.
- Dietler, M. 1990: Driven by Drink: The Role of Drinking in the Political Economy and the Case of Early Iron Age France. *Journal Anthropological Archaeology* 9, 352–406.
- Dietrich, O., Dietrich, L. 2020: Rituals and Feasting as Incentives for Cooperative Action at Early Göbekli Tepe. In: Hockings, K., Dun-

- bar, R. (eds): *Alcohol and Humans: A Long and Social Affair*. Oxford University Press, Oxford, 93–114.
- Dietrich, O., Heun, M., Notroff, J., Schmidt, K., Zarnkow, M. 2012: The role of cult and feasting in the emergence of Neolithic communities. New evidence from Göbekli Tepe, South-eastern Turkey. *Antiquity* 86, 674–696.
- Dreslerová, D., Kočár, P., Chuman, T. 2016: Pravěké osídlení, půdy a zemědělské strategie. *Archeologické rozhledy* 68, 19–46.
- Driscoll, C. A., Macdonald, D. W., O'Brien, S. J. 2009: From wild animals to domestic pets, an evolutionary view of domestication. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* (Suppl. 1): 9971–9978. DOI: 10.1073/pnas.0901586106.
- Dzbyński, A. 2004: Was sind die Gefäßvolumina in der Kultur mit Schnurkeramik in Böhmen? Ein Ausschnitt aus den Untersuchungen zu den metrischen Eigenschaften der schnurkeramischen Gefäße in Mitteleuropa. In: Šmejda, L., Turek, J. (eds.): *Spatial Analysis of Funerary Areas*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 15–20.
- Dzbyński, A. 2010: Das Häuptlingscourt von Vikletice – Die soziale Differenzierung in der Schnurkeramik. In: Claßen, E., Doppler, T., Ramminger, B. (eds.): *Fokus Jungsteinzeit. Berichte der AG Neolithikum. Band 1 Familie – Verwandtschaft – Sozialstrukturen: Sozialarchäologische Forschungen zu neolithischen Befunden*. Welt und Erde Verlag, Kerpen-Loogh, Würtzburg.
- Earwood, C. 1997: Bog Butter: A Two Thousand Year History. *The Journal of Irish Archaeology* 8, 25–42.
- Eliade, M. 1993: *Mýtus o věčném návratu (Archetypy a opakování)*. ISB, Praha.
- Evershed, R., Payne, S., Sherratt, A. G., Burton, M. M. et al. 2008: Earliest Date for Milk Use in the Near East and Southeastern Europe Linked to Cattle Herding. *Nature* 455, 528–531.
- Fay, J. C., Liu, P., Ong, G. T., Dunham, M. J., Cromie, G. A., Jeffery, E. W. 2019: A polyploid admixed origin of beer yeasts derived from European and Asian wine populations. *PLoS*. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.3000147>.
- Feaser, I., Dörfler, W., Rösch, M., Jahns, S., Wolters, S., Bittmann, R. (eds.) 2024: *Vegetationsgeschichte der Landschaften in Deutschland*. Springer, Berlin.
- Fišer, J. 2022: Dokážeme řádně vytěžit relikty pravěké těžby? *Vesmír* 101, 240.
- Fowler, C., Olalde, I., Cummings, V., Armit, I., Büster, L., Cuthbert, S., Rohland, N., Cheronet, O., Pinhasi, R., Reich, D. 2021: A high-resolution picture of kinship practices in an Early-Neolithic tomb. *Nature* 601, 584–587. DOI: 10.1038/s41586-021-04241-4.
- Gardiner, A. H. 1957: *Egyptian Grammar: Being an Introduction to the Study of Hieroglyphs*. 3rd ed., Griffith Institute, Oxford.
- Gaydarska, B. (ed.) 2020: *Early Urbanism in Europe: The Trypillia Mega-sites of the Ukrainian Forest-Steppe*. De Gruyter, Berlin.
- Gojda, M. 2017: *Archeologie a dálkový výzkum*. Academia, Praha.
- Graeber, D., Wengrow, D. 2024: *Úsvit všeho. Nová historie lidstva*. Jan Melvil Publishing, Brno.
- Grömer, K., Fojtík, P., Rudelics, A., Kroh, A. 2017: Offering with textile wrapping from a Bell Beaker sanctuary in Brodek u Prostějova, Czech Republic. *Ann. Naturhist. Mus. Wien, Serie A* 119, 47–67.
- Guerra-Doce, E. 2006: Exploring the significance of beaker pottery through residue analyses. *Oxford Journal of Archaeology* 25, 247–259.
- Guerra-Doce, E. 2015: The origins of inebriation: archaeological evidence of the consumption of fermented beverages and drugs in Prehistoric Eurasia. *Journal of Archaeological Method and Theory* 22, 751–782.
- Guerra-Doce, E. 2020: The Earliest Toasts Archaeological Evidence of the Social and Cultural Construction of Alcohol in Prehistoric Europe. In: Hockings, K. J., Dunbar, R. (eds.): *Alcohol and Humans*. Oxford University Press, Oxford, 60–80.
- Hájek, V. 1819: *Kronika česká*. J. F. Schenfeld, Praha.
- Harari, Y. N. 2015: *Sapiens. Stručné dějiny lidstva*. Leda, Praha.
- Harari, Y. N. 2017: *Hommo Deus. Stručné dějiny zítřka*. Leda, Praha.
- Hastorf, C. A. 2017: *The Social Archaeology of Food: Thinking about Eating from Prehistory to the Present*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hauptmann, H. 1999: The Urfa Region. In: Özdoğan, M. (ed.): *Neolithic in Turkey*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Istanbul, 65–86.
- Hayden, B. 1995: The emergence of prestige technologies and pottery. In: Barnett, W. K., Hoopes, J. W. (eds.): *The Emergence of Pottery: Technology and Innovation in Ancient Societies*. Smithsonian Institution Press, Washington (DC), 257–265.
- Hayden, B., Canuel, N., Shanse, J. 2012: What was brewing in the Natufian? An archaeological assessment of brewing technology in

- the Epipaleolithic. *Journal of Archaeological Method and Theory*, 20(1), 102–150.
- Heath, D. B. 1991: Woman and alcohol: cross-cultural perspectives. *Journal of Substance Abuse* 3, 175–185.
- Heath, J. M. 2017: *Warfare in Neolithic Europe. An Archaeological and Anthropological Analysis*. Pen & Sword Archaeology, Barnsley.
- Heun, M., Schafer-Pregl, R., Klawan, D., Castagna, R., Accerbi, M., Borghi, B., Salamini, F. 1997: Site of Einkorn Wheat domestication Identified by DNA fingerprinting. *Science* 278, 1312–1314.
- Hodder, I. 1990: *The Domestication of Europe. Structure and Contingency in Neolithic Societies*. Blackwell, Oxford.
- Hodder, I. 2006: *The Leopard's Tale: Revealing the Mysteries of Çatalhöyük*. Thames & Hudsons, London.
- Hodder, I. (ed.) 2010: *Religion in the emergence of civilization. Çatalhöyük as a case study*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hofmann, D., Smyth, J. (eds.) 2013: *Tracking the Neolithic House in Europe, One World Archaeology*. Springer Science+Business Media, New York. DOI 10.1007/978-1-4614-5289-8_7.
- Hofmanová, Z. 2017: *Palaeogenomic and Biostatistical Analysis of Ancient DNA Data from Mesolithic and Neolithic Skeletal Remains*. Faculty of Biology, Johannes Gutenberg University, Mainz (nepubl.).
- Chambon, P. 2020: 'Cicéron c'est Poincaré' Dealing with geometry: Neolithic house plans and the earliest monuments. In: Barclay, A., Field, D., Leary, J. (eds.): *Houses of the Dead? Neolithic Studies Group Seminar Papers 17*. Oxbow Books, Oxford & Philadelphia, 47–58.
- Chapman, J., & Gaydarska, B. 2019: *The Pilgrimage Model for Trypillia Mega-Sites: The case of Nebelivka, Ukraine. Durham, Great Britain. Digging in the Past of Old Europe*. Editura Istros a Muzeului Brăilei, 73–102.
- Chehabi, H. E., Guttman, A. 2002: From Iran to all of Asia: the origin and diffusion of Polo. *The International Journal of the History of Sport* 19 (2–3), 384–400.
- Childe, V. G. 1935: *New Light on the Most Ancient East: The Oriental Prelude to European Prehistory*. Kegan Paul, London.
- Childe, V. G. 1939a: *Man Makes Himself*. Watts, London. V českém překladu *Člověk svým tvůrcem* vyšlo v nakladatelství Svoboda v roce 1949.
- Childe, V. G. 1939b: *The Dawn of European Civilization*. 3rd ed. Kegan Paul, London.
- Childe, V. G. 1949: The Origins of Neolithic Culture in Northern Europe. *Antiquity* 32, 129–135.
- Chivers, C. J. 2013: *Kalašnikov. AK-47 proti světu*. Argo/Dokořán, Praha.
- Jażdżewski, K. 1936: Neolityczne groby zwierzęce z Kujaw. *Z otchłani wieków* 11 (3), 4150.
- Itan, Y., Powell, A., Beaumont, M. A., Burger, J., Thomas, M. G. 2009: The Origins of Lactase Persistence in Europe. *PLoS Comput. Biol.* 5(8): e1000491. DOI:10.1371/journal.pcbi.1000491.
- Izdebski, A. et al. 2022: Palaeoecological data indicates land-use changes across Europe linked to spatial heterogeneity in mortality during the Black Death pandemic. *Nature Ecology & Evolution* 6, 297–306. <https://doi.org/10.1038/s41559-021-01652-4>.
- Jeunesse, C. 2016: Spatial organization in European Neolithic settlements: example of the Central European Danubian Neolithic (5600–3600 BC). *Musaica Archaeologica* 2, 7–26.
- Jinsheng Nan, Yu Ling, Jianghong An, Ting Wang, Mingna Chai, Jun Fu, Gaochao Wang, Cai Yang, Yan Yang, Bing Han 2023: Genome resequencing reveals independent domestication and breeding improvement of naked oat. *GigaScience*, 12, giad061, <https://doi.org/10.1093/gigascience/giad061>.
- Kenyon, K. 1957: *Digging up Jericho*. Ernest Benn, London.
- Kočár, P., Dreslerová, D. 2010: Archeobotanické nálezy pěstovaných rostlin v pravěku České republiky. *Památky archeologické* 101, 203–242.
- Kocher, A. et al. 2021: Ten millennia of hepatitis B virus evolution. *Science* 374 (6564), 182–188. DOI:10.1126/science.abi5658.
- Komárek, S. 2008a: *Obraz člověka a přírody v zrcadle biologie*. Academia, Praha.
- Komárek, S. 2008b: *Příroda a kultura*. Academia, Praha.
- Kruta, V. 2015: *Celtic Art*. Phaidon Press, London.
- Krajcarz, M. et al. 2022: The history of the domestic cat in Central Europe. *Antiquity* 96 (390), 1628–1633. DOI:10.15184/aqy.2022.128.
- Krause, J., Trappe, T. 2022: *Zrození Evropanů. Skutečný příběh našich předků vyprávěný geny*. Jan Melvil Publishing, Brno.
- Křišťuf, P., Švejcar, O., Trefný, M. 2010: Aplikace archeologického výzkumu odkryvem ve vybraných areálech. In: Gojda, M., Trefný, M. (eds.): *Archeologie krajiny pod Řípem – Archaeology in the Landscape around the Hill of Říp*. Vydavatelství ZČU, Plzeň, 47–79.

- Křišťuf, P., Turek, J. et al. 2019: *Arény předků. Posvátno a rituály na počátku eneolitu – Ancestral arenas. Cult and Ritual at the beginning of the Eneolithic Period*. ZČU, Plzeň.
- Kuna, M. 1991: Archeologický výzkum neolitického sídliště v Roztokách 1980–1985. Historie výzkumu, popis lokality a sídlištních objektů. *Muzeum a současnost* 10 (1), 23–87.
- Kuna, M. 1997: Archaický čas. *Archeologické rozhledy* 49, 209–215.
- Květina, P., Květinová, S., Řídký, J. 2009: Význam her v archaických společnostech. Archeologické možnosti studia. The importance of games in archaic societies. Archaeological study options. *Archeologické rozhledy* 61, 3–30.
- Laval, F. 2001: *Pokus o stanovení závislosti mezi keramickou výbavou a společenskými kategoriemi zemřelých v hrobech kultury se šňůrovou keramikou*. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, Filozofická fakulta UK, Praha (nepubl.).
- Lewis-Williams, D., Pearce, D. 2005: *Inside the Neolithic Mind: Consciousness, Cosmos and the Realm of the Gods*. Thames & Hudsons, London. V českém překladu *Uvnitř neolitické mysli: Vědomí, vesmír a říše bohů* vyšlo v Academia, Praha 2008.
- Liu, L., Wang, J., Rosenberg, D., Hao Zhao-Lengyel, G., Nadel, D. 2018: Fermented beverage and food storage in 13,000 y-old stone mortars at Raqefet Cave, Israel: Investigating Natufian ritual feasting. *Journal of Archaeological Science: Reports* 21, 783.
- Lüning, J., Kloos, U., Albert, S. 1989: Westliche Nachbarn der bandkeramischen Kultur: La Hoguette und Limburg. *Germania* 67, 355–420.
- Matthews, R., Nashli, H. F., Mohammadifar, Y. 2013: *The Neolithisation of Iran*. Oxbow Books, Oxford.
- Matoušek, V., Turek, J. 1998: Nález nádoby sídlištního typu šňůrové keramiky z vrchu Bacína (k. ú. Vinařice). The find of Corded Ware settlement pottery at Bacín (District Beroun). *Archeologické rozhledy* 50, 359–374.
- McGovern, P. E. 2009: *Uncorking the Past: The Quest for Wine, Beer, and Other Alcoholic Beverages*. University of California Press, Berkeley, CA.
- McGovern, P. E., Glusker, D. L., Exner, L. J., Hall, G. R. 2008: The chemical identification of wine and fermented beverages in Bronze Age pottery vessels. In: Tzedakis, Y., Martlew, H., Jones, M. K. (eds.) *Archaeology Meets Science: Biomolecular Investigations in Bronze*

- Age Greece: The Primary Scientific Evidence 1997–2003*. Oxbow, Oxford, 169–218.
- Meduna, P., Prach, J., Pokorný, P. 2022: Vezmi kuoň tisovatý... Sláva a pád tisů červeného v českých zemích. *Živa* 4, 160–162.
- Mellaart, J. 1967: *Çatal Hüyük. A Neolithic Town in Anatolia*. Thames & Hudsons, London – New York.
- Menotti, F., Aleksey, G., Korvin-Piotrovskiy, A. G. (eds.) 2012: *The Tripolye Culture giant-settlements in Ukraine: Formation, development and decline*. Oxbow Books, Oxford.
- Mezzena, F. 1998: Le stele antropomorfe nell'area megalitica di Aosta – Les stèles anthropomorphes de l'aire mégalithique d'Aoste. In: *Dei di pietra – Dieux de Pierre*. Catalogo/Catalogue, Ginevra, Milano, 90–127.
- Milisauskas, S. 1986: *Early Neolithic Settlement and Society at Olszani- ca*. University of Michigan Press.
- Mithen, S. 2003: *After the Ice: A Global Human History 20,000–5,000 BC*. Weidenfeld & Nicolson, London.
- Modderman, P. J. R. et al. 1970: Linearbandkeramik aus Elsloo und Stein. *Analecta Praehistorica Leidensia* 3.
- Money, J. 1955: Hermaphroditism, gender and precocity in hyperadrenocorticism: Psychologic findings. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital* 96, 253–264.
- Müller, J. et al. 2017: *Maidanetske 2013. New excavations at a Tripolye megasite*. Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa 16. Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.
- Needham, S. 2006: Precious cups of the early Bronze Age. In: Needham, S., Parfitt, K., Varndell, G. (eds.): *The Ringlemere Cup, Precious Cups and the Beginning of the Channel Bronze Age*. The British Museum Research Publication, London 163, 53–68.
- Neustupný, E. 1967: K počátkům patriarchátu ve střední Evropě. The Beginnings of Patriarchy in Central Europe. *Rozpravy ČSAV* 77/2, Praha.
- Neustupný, E. 1983: *Demografie pravěkých pohřebišť*. Archeologický ústav ČSAV, Praha.
- Neustupný, E. 1995a: The significance of facts. *Journal of European Archaeology* 3, 189–212.
- Neustupný, E. 1995b: Úvaha o specializaci v pravěku. *Archeologické rozhledy* 47, 641–650.
- Neustupný, E. 1996: Teze o pravěku a učebnice pravěku. *Archeologické rozhledy* 48, 311–322.

- Neustupný, E. 1997a: Uvědomování minulosti. *Archeologické rozhledy* 49, 217–230.
- Neustupný, E. 1997b: Šňůrová sídliště, kulturní normy a symboly. *Archeologické rozhledy* 49, 304–322.
- Neustupný, E. 1998a: *Otherness in Prehistoric Times*. KVHAA Konferen-ser 40, Stockholm, 65–71.
- Neustupný, E. (ed.) 1998b: *Space in Prehistoric Bohemia*. Institute of Archaeology, Prague.
- Neustupný, E. (ed.) 2008: *Čechy v Pravěku 4 – eneolit*. Archeologický ústav, Praha.
- Neustupný, E. 2010: *Teorie archeologie*. Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň.
- Neustupný, E., Dvořák, Z. 1983: Výživa pravěkých zemědělců: model. *Památky archeologické* 74, 224–257.
- Odum, E. P. 1977: *Základy ekologie*. Academia, Praha.
- Otýpková, Z. 2006: Plevel v minulosti a dnes. *Živa* 4, 161.
- Parker Pearson, M. 2012: *Stonehenge. Exploring the greatest Stone Age mystery*. Simon & Schuster, London.
- Parker Pearson, M., Pollard, J., Richards, C., Welham, K., Kinnaird, T., Srivastava, A., Casswell, C., Shaw, D., Simmons, E., Stanford, A., Bevins, R., Ixer, R., Ruggles, C., Rylatt, J., Edinborough, K. 2022: How Waun Mawn stone circle was designed and built, and when the Bluestones arrived at Stonehenge: a response to Darvill. *Antiquity*, 96 (390), 1530–1537. <https://doi.org/10.15184/aqy.2022.132>.
- Paskulin, L. et al. 2024: Leave no stone unturned: Exploring the meta-proteome of beerstone for the identification of archaeological beer production, *Journal of Archaeological Science* 168, 106019. <https://doi.org/10.1016/j.jas.2024.106019>.
- Pavů, I., Rulf, J., Zápotočká, M. 1995: Bylany Rondel. Model of the Neolithic site. In: *Praehistorica Archaeologica Bohemica, Památky archeologické – Supplementum* 3, 7–123.
- Peters, J., Schmidt, K. 2004: Animals in the symbolic world of Pre-Pottery Neolithic Göbekli Tepe, south-eastern Turkey: a preliminary assessment. *Anthropozoologica* 39, 179–218.
- Peške, L. 1987: Žárové zemědělství z hlediska koloběhu dusíku, fosforu a draslíku v půdě a rychlosti jejich vyčerpání. *Archeologické rozhledy* 39, 317–333.
- Petiška, E. 1961: *Staré řecké báje a pověsti*. Státní nakladatelství dětské knihy, Praha.

- Piggot, S. 1983: *The Earliest Wheeled Transport from the Atlantic Coast to the Caspian Sea*. Cornell University Press, New York.
- Pleinerová, I. 1981: Problém stop orby v časně eneolitickém nálezu z Března. *Archeologické rozhledy* 33, 133–141.
- Pleinerová, I., Pavů, I. 1979: *Březno – osada z mladší doby kamenné v severozápadních Čechách*. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem.
- Podborský, V. 1988: *Těšetice-Kyjovice IV. Rondel osady lidu s moravskou malovanou keramikou*. Univerzita J. E. Purkyně, Brno.
- Podborský, V. 1999: *Pravěká sociokulturní architektura na Moravě*. Masarykova univerzita, Brno.
- Pokorný, P. 2011: *Neklidné časy – Kapitoly ze společných dějin přírody a lidí*. Dokořán, Praha.
- Pokorný, P., Štorch, D. (eds.) 2020: *Antropocén*. Academia, Praha.
- Pospíšil, L., Jiřík, J., Soukup, M. 2024: *Obchodníci z „doby kamenné“: Papuánští Kapaukové z Nové Guineje*. Pavel Mervart, Praha.
- Rascovan, N., Sjögren, K.-G., Kristiansen, K., Nielsen, R., Willerslev, E., Desnues, C., Rasmussen, S. 2019: Emergence and Spread of Basal Lineages of *Yersinia pestis* during the Neolithic Decline. *Cell* 176 (1–2), 295–330. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2018.11.005>.
- Rasmussen, S. et al. 2015: Early Divergent Strains of *Yersinia pestis* in Eurasia 5,000 Years Ago. *Cell* 163 (3), 571–582. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2015.10.009>.
- Remišová-Věšíňová, K. 2017: *Gender a pravěká společnost*. Praehistorica, Karolinum, Praha.
- Renfrew, C. 1987: *Archaeology and language. The Puzzle of Indo-European Origins*. Jonathan Cape, London.
- Robson, H. K. et al. 2021: Organic residue analysis of Early Neolithic ‘bog pots’ from Denmark demonstrates the processing of wild and domestic foodstuffs. *Journal of Archaeological Science: Reports* 36, 102829.
- Roffet-Salque, M., Banecki, B., Evershed, R. 2017: Lipid residue analyses of Late Neolithic pottery vessels from the megalithic tomb in Kierzkowo. In: Nowaczyk, S., Pospieszny, L., Sobkowiak-Tabaka, I. (eds.): *Megalityczny grobowiec kultury amfor kulistych z Kierzkowa: milczący świadek kultu przodków z epoki kamienia*. Muzeum Archeologiczne w Biskupinie, 251–266.
- Řídký, J., Květina, P., Limburský, P., Končelová, M., Burgert, P., Šumbe-rová, R. 2019: *Big Men or Chiefs?: Rondel Builders of Neolithic Europe*. Oxbow Books, Oxford. <https://doi.org/10.2307/j.ctv13nb7k7>.

- Sádlo, J., Pokorný, P., Dreslerová, D., Cílek, V. 2005: *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí*. Malá Skála, Praha.
- Sagona, A., Zimansky, P. 2009: *Ancient Turkey*. Routledge, Abingdon – Oxon.
- Sangmeister, E. 1989: Und noch einmal Glockenbecher. *Hammaburg NF* 9, 17–28.
- Sahlins, M. 1974: *Stone Age Economics*. Tavistock Publications, London.
- Seregély, T. 2008: *Endneolitische Siedlungen in Oberfranken I. Watten-dorf-Motzenstein: eine schnurkeramische Siedlung auf der Nördlichen Frankenalb I–II. Studien zum dritten vorchristlichen Jahrtausend in Nordostbayern*. Universitätsforschungen zur Archäologie, Band 154–155. Verlag R. Habelt, Bonn.
- Sherratt, A. G. 1981: Plough and pastoralism: aspects of the Secondary Products Revolution. In: Hodder, I., Isaac, G., Hammond, H. (eds.): *Pattern of the Past: Studies in Honour of David Clark*. Cambridge University Press, Cambridge, 261–305.
- Sherratt, A. G. 1987: 'Cups that cheered'. The Introduction of Alcohol to Prehistoric Europe. In: Waldren, W. H., Kennard, R. C. (eds.): *Bell Beakers of the Western Mediterranean*. The Oxford International Conference 1986. *British Archaeological Reports (IS)* 331 (1–2), 81–114.
- Sherratt, A. G. 1991: Sacred and profane substances: the ritual use of narcotics in later Neolithic Europe. In: Garwood, P., Jennings, D., Skeates, R., Toms, J. (eds.): *Sacred and profane: proceedings of a conference on archaeology, ritual and religion*. Oxford University Press, Oxford, 50–64.
- Sherratt, A. G. 1995: Alcohol and its alternatives: symbol and subsistence in pre-industrial cultures. In: Goodman, J., Lovejoy, P. E., Sherratt, A. (eds.): *Consuming habits: Drugs in History and Anthropology*. Routledge, London, 11–46.
- Schmidt, K. 2006: *Sie bauten die ersten Tempel. Das rätselhafte Heiligtum der Steinzeitjäger*. Verlag C. H. Beck, Mnichov.
- Schroeder, H., Margaryan, A., Szmyt, M., Theulot, B., Włodarczak, P., Rasmussen, S., Gopalakrishnan, S., Szczepanek, A., Konopka, T., Theis, Z., Jensen, T., Witkowska, B., Wilk, S., Przybyła, M. M., Pospieszny, Ł., Sjögren, K.-G., Belka, Z., Olsen, J., Kristiansen, K., Willerslev, E., Frei, K. M., Sikora, M., Johannsen, N. N., Allentoft, M. E. 2019: Unraveling ancestry, kinship, and violence in

- a Late Neolithic mass grave. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the U.S.A.* 116 (22), 10705–10710. DOI: 10.1073/pnas.1820210116.
- Soudský, B. 1966: *Bylany, osada nejstarších zemědělců z doby kamenné*. Památníky naší minulosti 4. Academia, Praha.
- Spindler, K. 1998: *Muž z ledovce*. Mladá fronta, Praha.
- Spyrou, M. et al. 2018: Analysis of 3800-year-old Yersinia pestis genomes suggests Bronze Age origin for bubonic plague. *Nature Communications* 9 (2234). DOI: 10.1038/s41467-018-04550-9.
- Srejović, D. 1972: *Europe's First Monumental Sculpture: New Discoveries at Lepenski Vir*. Thames and Hudson, London.
- Stringer, C. 1990: Comments on 'Symbolism and modern human origins by J. Lindley and G. Clark'. *Current Anthropology* 31, 248–249.
- Svoboda, J. A. 1999: *Čas lovců: dějiny paleolitu, zvláště na Moravě*. Archeologický ústav AV ČR, Brno.
- Šída, P. 2006: Distribuční areály surovin v neolitu na území České republiky. *Archeologické rozhledy* 58, 407–426.
- Treherne, P. 1995: The warrior's beauty: the masculine body and self-identity in Bronze Age Europe. *Journal of European Archaeology* 3, 105–144.
- Trigger, B. G. 1989: *A history of archaeological thought*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tureček, P., Figura, R. 2024: Kuřátka. In: Fulínová, E., Kvíčalová, A. (eds.): *Antropocennosti: průvodce světem antropocénu*. Academia, Praha, 155–167.
- Turek, J. 1990: Pohřební ritus a otázky sociální struktury kultury se šňůrovou keramikou. The burial rite and a question on social structure of the Corded Ware culture. *Archaeologia Juvenis I* (Brno 1990), 6–10.
- Turek, J. 1995: Sídlištní nálezy kultury se šňůrovou keramikou v Čechách. Otázka charakteru hospodářství v závěru eneolitu. *Archeologické rozhledy* 47, 91–101.
- Turek, J. 2000: Being a Beaker child. The position of children in Late Eneolithic society. In: *In Memoriam Jan Rulf, Památky archeologické – Supplementum* 13, Praha, 422–436.
- Turek, J. 2002: „Cherche la femme!“ Archeologie ženského světa a chybějící doklady ženských pohřbů z období zvoncovitých pohárů v Čechách. „Cherche la femme!“. The Archaeology of woman's world and the missing evidence of female burials in the Bell

- Beaker Period in Bohemia. In: Neustupný, E. (ed.): *Archeologie ne-nalézaného*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň – Praha, 217–240.
- Turek, J. 2005: Praha kamenná. Neolit mladší doba kamenná; Eneolit pozdní doba kamenná. In: Lutovský, M., Smejtek, L. (eds.): *Pravěká Praha*. Libri, Praha, 157–348.
- Turek, J. 2006: Období zvoncovitých pohárů v Evropě. Bell Beaker period in Europe. *Archeologie ve středních Čechách* 10, 275–368.
- Turek, J. 2008a: První předběžná zpráva o výzkumu neolitického obytného areálu v Brandýse nad Labem. The first preliminary site report on the results of the excavation of a Neolithic habitation area at Brandýs nad Labem. *Archeologie ve středních Čechách* 12, 45–50.
- Turek, J. 2008b: Australská archeologie „času snění“. In: Elbl, M. (ed.): *Limity a možnosti historického poznání*. Univerzita Palackého – Univerzita Pardubice, Olomouc – Pardubice, 165–173.
- Turek, J. 2008c: Kultura zvoncovitých pohárů. In: Neustupný, E. (ed.) 2008: *Čechy v Pravěku 4 – Eneolit*. Archeologický ústav, Praha, 98–111.
- Turek, J. 2011: Age and Gender identities and the social differentiation in the Central European Copper Age. In: Amundsen-Meyer, L., Engel, N., Pickering, S. (eds.): *Identity Crisis: Archaeological Perspectives on Social Identity. Proceedings of the 42nd (2009) Annual Chacmool Archaeology Conference* 42, 49–61.
- Turek, J. 2013: Echoes and Traditions of the Bell Beaker Phenomenon. In: Bartelheim, M., Peška, J., Turek, J.: *From Copper to Bronze. Cultural and Social Transformations at the Turn of the 3rd/2nd Millennia B.C. in Central Europe*. Gewidmet PhDr. Václav Moucha, CSc., anlässlich seines 80. Geburtstages. Beier & Beran, Langenweissbach, 9–23.
- Turek, J. 2016: Sex, Transsexuality and Archaeological Perception of Gender Identities. *Archaeologies: Journal of the World Archaeological Congress* 12, 340–358. <https://doi.org/10.1007/s11759-017-9303-0>.
- Turek, J. 2017a: Prehistoric Ceremonial Warfare: Beginning of Institutionalized Violence, *Archaeologies* 13 (3), 535–548.
- Turek, J. 2017b: Hitler toužil po svatém grálu. Archeologie ve službách politiky. *Vesmír* 96, 626–629.
- Turek, J. 2017c: Lukostřelec Surmir (polovina 3. tisíciletí př. Kr.). Doba okouzlená mědí. In: Bárta, M., Kovář, M. (eds.): *Lidé a dějiny*. Academia, Praha, 41–84.
- Turek, J. 2018: Proč je nám máslo drahé. Máslo jako tradiční součást naší kultury. *Vesmír* 97, 710–713.
- Turek, J. 2024a: Mohyla. In: Fulínová, E., Kvíčalová, A. (eds.): *Antropocennosti: průvodce světem antropocénu*. Academia, Praha, 217–231.
- Turek, J. 2024b: Archeologie mytického času předků. *Vesmír* 103, 284–287.
- Turek, J. 2024c: Dýka. In: Fulínová, E., Kvíčalová, A. (eds.): *Antropocennosti: průvodce světem antropocénu*. Academia, Praha, 99–113.
- Turek, J., Černý, V. 2001: Society, gender and sexual dimorphism of the Corded Ware and Bell Beaker populations. In: Nicolis, R. (ed.): *Bell Beakers today. Pottery, people, culture, symbols in prehistoric Europe. Proceedings of the International Colloquium Riva del Garda (Trento, Italy) 11–16 May 1998*. Trento, 601–612.
- Turek, J., Daněček, V. 2000: Únětické sekeromlaty se sedlovitým žlábkem v Čechách. Kamenné symboly v době bronz? *Pravěk (Nová řada)* 10, 251–260.
- Turek, J., Křišťuf, P. 2023: Zapomenutá posvátná místa v české krajině. Domy mrtvých pod Řípem: nejstarší pohřební mohyly v Čechách. *Vesmír* 102, 636–639.
- Turek, J., Křišťuf, P. 2025: *The Tombs of Forefathers. Neolithic Long Barrows in Ritual Landscapes*. Oxbow Books, Oxford.
- Vencl, S. 1984: Otázky poznání vojenství v archeologii. *Archeologické studijní materiály* 14. Archeologický ústav ČSAV, Praha.
- Vencl, S. 1985: Žaludy jako potravina. K poznání významu sběru pro výživu v pravěku. *Archeologické rozhledy* 38, 516–565.
- Vencl, S. 2009: Stone age warfare. In: Carman, J., Harding, A. (eds.): *Ancient warfare: Archaeological perspectives*. The History Press, Stroud, 57–72.
- Vondrovský, V. 2018: Let the Sunshine. In: *The Issue of Neolithic Long-house Orientation*. *European Journal of Archaeology* 21, 1–22. DOI:10.1017/ear.2018.11.
- Vondrovský, V., Ptáková, M. 2025: Nejstarší zemědělci na okraji. Archeologie neolitického osídlení na jihu Čech. *Vesmír* 104, 2–5.
- Wahl, J. 1985: Ein neolithisches Massengrab bei Tahlheim, Landkreis Heilbronn. *Archäologische Ausgrabungen in Baden-Württemberg* 1984, 30–32.
- Wang, J., Liu, L., Georgescu, A., Le, V. V., Ota, M. H., Tang, B., Vanderbilt, M. 2017: Identifying ancient beer brewing through starch analysis: A methodology. *Journal of Archaeological Science: Reports* 15, 150–160.

První Evropané

- Whittle, A. 1996: *Europe in the Neolithic: The Creation of New Worlds* (Cambridge World Archaeology). Cambridge University Press, Cambridge.
- Wiermann, R. R. 1998: An Anthropological approach to burial customs of the Corded Ware Culture in Bohemia. In: Benz, M., Willigen, S. van (eds.): *Some New Approaches to The Bell Beaker 'Phenomenon' Lost Paradise...?*, BAR International Series 690, Oxford, 129–140.
- Zápotocký, M. 1992: *Streitäxte des mitteleuropäischen Äneolithikums*. VCH Humaniora, Weinheim.